GYURÁCZ FERENC

Istent szólongató hajnalaim

Az utóbbi évszázadokban sokszor kipróbált és lejáratódott modernizációs ideológiák, úgy látszik, még egy ideig boldogítanak bennünket. Hiába a jó kétszáz éve tartó ámokfutás, hiába a hullahegyek sorozata a francia forradalom óta (hogy a korábbi népboldogítások termését – a civilizáció amerikai terjesztésétől kezdve a vallásháborúkig – most ne is említsük), hiába a szervesen kialakult társadalmi struktúrák fenekestül való fölforgatása, hiába immár a (külső és a belső, az emberben levő) természet megmérgezése és eltorzítása, hiába ez az egész untig ismert pusztító és kudarcos folyamat, mindez hiába… Mindez nem volt elegendő, hogy társadalmaink kigyógyuljanak a „haladás"-mániából, hogy végképp elveszítsék hitelüket sorsunk tönkretevői, a rajtunk kísérletező társadalommérnökök, emberi és nemzeti múltunk gyűlölői, önazonosságunk becsmérlői, életünk kiüresítői. Semmit, ami jó nekünk, nem hagynak békén, nem hagyják, hogy jó lehessen nekünk.

Az utóbbi évtizedek modernizációs rohamai elől egyre többen próbáltunk-próbálunk meg a falusi élet védelmébe húzódni. Itt, a nyugati végeken, ezen a változatos és természetes tájon – amely ugyanakkor a legmélyebb és legbozontosabb gyökérzetű magyar kultúrtáj is egyben – ma alig akad falucska, ahol ne találkoznánk rendszerint nem is egy értelmiségivel vagy olyan foglalkozására nézve talán nem is értelmiségi emberrel, aki engedve romlatlan ösztöneinek vagy gyermekei testi-lelki egészségéért való aggodalmában, s némelykor persze romantikaéhségében hátat fordított a városi életnek, s ha munkája miatt legtöbbször kétlaki módon is, többnyire nemcsak szállását rendezi be falun, hanem a falusi életforma gazdálkodási kellékeivel is megismerkedik, vagy éppen közösségszervező gesztusokra is vállalkozik.

Az idill persze ritkán áll elő, annak megteremtéséhez kemény munka kell. S nem mindenki tud keményen és szívósan dolgozni, és ugyanakkor megőrizni magában az idill megélésének képességét. Ez a képesség egy ideig, míg akkumulátorát le nem meríti a tétlenség, elműködget a lusta vagy másfelől a túlzottan elfoglalt emberben is, és valameddig a nem éppen idillikus körülmények közepette is azt adja, amire vágyik a lélek. Elvégre a diófán szorgoskodó *fakopogatót* (harkályt) akkor is megcsodálhatom, ha egyébként a fa alól még nem volt időm vagy energiám eltakarítani a télen lepotyogott száraz ágacskákat, sőt a széltől felkavart és széthordott diófalevelek utolsó, még el nem égetett, sem kukába nem került adagja is ott éktelenkedik. Kertünk végében akkor is megnyugtathatom fáradt szememet, eltekintvén a látóhatárt az éghez fércelő erdősávig vagy nyugati irányban, a Kőszegi-hegység hófoltos vonulatáig, hogyha maga a kert évek óta hiába várja azokat az újabb facsemetéket, amelyek elültetését, miután a konyhakertet fenntartó legfontosabb munkákat elvégzem, évről évre, ősszel

és tavasszal is meghiúsítja a mindig közbeszóló fagy, havazás vagy esőzés, vagy éppen más természetű föladataim éppen esedékes torlódása. Családommal (kutyánkkal kiegészítve) akkor is tehetünk élményt adó kirándulásokat a falu környékét fölfedezendő, ha gyermekeink érdeklődése nemigen mutat falusi sajátosságokat (minthogy – például – sem a számítógép, sem a sport s ma már például a furulyajáték sem nevezhető annak).

Ha nem szólnak bele a népboldogítók és társadalommérnökök, akkor megmegélhetünk valamit a boldogságból.

KÖZÉPKORI ERŐKÖZPONTOK

A „boldogságból", amelynek – van-e, kinek újat mondok ezzel? – a „zene" a másik neve. Minden sejtem tudja ezt rég, amióta csak zsongani-zsengeni, bizseregni és hevülni, lüktetni és megfagyni tud a vérem. Zene pedig nincs zajban, mert akkor a zene is zajjá züllik, ahogy a mai nemzetközi tömegzene nem épp ékesen, hanem éppen hogy éktelenül bizonyítja. Zene csak a csöndben lehetséges, tehát falun biztosabban létrejöhet, mint a világvárosokban. A múlt tavasszal kicsi plébániai énekkarunk virágvasárnapi passiója valóra váltotta ezt az esélyt, s begyulladt, fertőzött torokkal is megadta átélnem a tisztaságot. Vát, Vasszilvágy, Acsád és Meszlen katolikus temploma voltak fellépésünk színterei. Középkori szentélyekben, rusztikusan vakolt falak között adtuk elő az emberiség egyik archetipikus történetének, hitünk fundamentumának többszólamú vokális feldolgozását, ifjú kántorunk lelkes és hozzáértő vezényletével. A nehéz karéneknél is nagyobb gyönyörűségemre szolgált az éppen esedékes népénekek együtt zengése falusi társaimmal, a „Megváltó királyunk elébe megyünk" kezdetűé, aztán rá egy héttel a föltámadási körmenet „Te Deum"-áé. Valódi csoda, hogy az elmúlt hatvanvalahány év falurombolása és hitellenessége után e kifosztott, megcsalt, megtizedelt és tradícióvesztésen átment négy Hosszú-víz menti magyar falucska még nem felejtette el megünnepelni a legnagyobb keresztény ünnepeket, s ha a XX. század közepi létszám felére csökkent lakosságnak csak a kisebbik hányada jelenik is meg az ünnepi miséken (máskor még ennyien sem), az már akkora erő, mely soha máskor és máshol nem egyesül e falvakban, s ezt jó lenne, ha örökös kishitűségük ellenére a magyar jövő reménykedői sem felejtenék el. Ha már ellenfeleink, életünk fölforgatói nem felejtik, s hanyatlásunk látványa sem feledteti velük tartalékainkat, amelyeket kíméletlenül föl akarnak morzsolni, továbbra is.

Elvégre, ahogy egy picike kormányzati nagyember mondá egy-két éve: a falu középkori képződmény, ideje eltűnnie. Még csak mondjanak ilyen marhaságokat, hátha felébred az önvédelmi ösztönünk végre, s minden jel és statisztikai tendencia ellenére valahogy mégiscsak életben maradunk…

A PUSZTULÁS ROBAJA

Ahogy elnézem a mai közférfiak és -asszonyok derékhadát, hasonló kijelentésekre továbbra is számíthatunk. A közéleti törpék korát éljük. Talán azért, mert a na-

gyok már mind megsüketültek és elnémultak a közeledő pusztulás robajától, amelyet ők nemcsak meghallani, hanem megérteni is képesek?

Természetesen ma is élnek nagytehetségű, akár lángeszű emberek, de a nagyság aurája nélkül. Nagy emberek nélkül pedig valóban elpusztulunk.

Hol kezdődött a baj? A nagyság nem vállalásával? Mert erről van szó. Hogy tehetséges emberek, akik okos szavukkal, tetteikkel, életük példájával szembefeszülhetnének a pusztulással, és legalább megpróbálhatnák megmenteni az emberiség kisebb-nagyobb részét, a közösséget, amely éppen attól is lenne közösséggé, hogy az ő hatásuk alá kerül – rühellék a prófétaságot, és rongyos kis életüket választották („házat-telket veszek én, / nagykanállal eszek én") valódi életük: élethivatásuk helyett.

Vegyük csak a mi magyar közösségünket, és ne tegyünk úgy, mintha nem ennek a sorsa érintene minket legközelebbről, és úgy se, mintha „a probléma globális dimenzióit" éppen a mi kis mucsai kuckónkból lehetne és kellene felvázolni. Ismert tény, hogy a személyiségek szerepe a nem-európai gyökerű kultúrákban másképpen fest, a közösség irányító szerepe szilárd, és ez a kultúrák életkilátásai szempontjából nagyon kedvező.

A mi évszázadok óta tartó veszélyeztetettségünk és mai katasztrófánk döntő tényezője azonban éppen a közösség meghasadtsága és meghasonlottsága, amelyet tovább súlyosbít az a meghasítottság, amelyet szándékosan idéznek elő és mélyítenek el külső és belső rosszakaróink.

Nemzeti közösség tehát nemigen van, mert nemigen él a hit, hogy van még nemzeti közösség. És egyre szélesebb körű hitelre talál az a gonosz hazugság, hogy ez nem baj.

Nagyjaink – Zrínyitől Rákóczin át Széchenyiig és Kossuthig vagy a megcsonkított és kirabolt hazának új reményt adó Horthy Miklósig és a magyar név becsületét visszaállító Nagy Imréig – a nevükkel fémjelzett, dátumszerűen felidézhető küzdelmek részleges vagy teljes kudarca ellenére mindannyian győztesek voltak annyiban, hogy megerősítették a nemzet hitét önmaga közösség voltában, és mivel ez döntően éppen a hit kérdése, megerősítették magát a magyar nemzetet.

Napjainkban ki vállalkozik rá, hogy megerősítse a magyar nemzetet?

Az, aki erre kapott hivatását nem tolja el magától, hanem vállalja a sorsát.

Az a politikus, aki a nemzeti történelem folytatásának életérdekét minden más érdek és jogelv elé helyezi, és ennek megfelelően cselekszik. S ha ez az életérdek bizonyíthatóan konfliktusba kerül az emberiség életérdekével – ez gyakori, de szinte sohasem helytálló internacionalista (globalista) érv, s legtöbbször az éppen aktuális gyarmatosítóink érdekére és dogmáira értendő –, akkor sem mond le róla, hanem a két életérdek megfeleltetésére törekszik. Ez ugyanis mindenkor lehetséges.

Az az író és művész, aki nem tagadja meg a magyar irodalom és művészet legértékesebb hagyományát: a közösségi felelősségvállalást. (Ez nem jelenti sem az egyén, sem az emberiség megvetését. De a szeretet – a valódi esztétikum alapja – sem az emberiség, sem az egyén szeretetében nem teljesedhet ki, hanem csak

a „másik”-kal alkotott közösségeinkben, ezeknek pedig még átfogható legszélesebb formája a nemzeti, népi közösség.)

Az a tudós, aki eltökélten igazolja, hogy itthon kell dolgoznia, nagyot alkotnia, és a nemzeti közösség ügyeiben erkölcsi alapú véleményt formálnia.

Az a sportoló és más „híres” ember, aki nemcsak személyes dicsőségnek tekinti sikerét, hanem Magyarországért és a magyar igazságért ajánlja azt fel.

Az az újságíró, zenész, tanár, pap és az a bármily területen emberek gondolkodását, jellemét alakító személy (beleértve az összes szülőt és nagyszülőt), aki áldozatos szeretetre tanít és ad példát, és mindenkor hangsúlyozza a szeretet közös középpontú köreit (az egyéntől a Mindenségig, kiemelve a közösségeket).

S végül mindenki, aki felismeri a magyarság mostani halálos veszedelmét, és megteszi a tőle telhetőt a közelgő pusztulás távoltartására, méreteinek mérséklésére.

A magyar nép hőse minden magyar emberpár, amelyik tudatosan és a nemzeti jövő figyelembevételével segíti világra és neveli szeretetben az első, a második, és még inkább, aki a harmadik, negyedik, ötödik vagy még többedik gyermekét.

Azt látjuk, hogy a közelmúltban nem volt, s ma sincs a magyar nemzetnek a fent nevezettekhez hasonló karizmájú vezetője. A legjobb képességűek és a legnemesebb szándékúak sem képesek elérni az erkölcsi szuverenitásnak azt a fokát, amely már közösségképző, nemzet-újraalkotó erejű lenne. Nem lehet ezt kizárólag a Kádár-korszak számlájára írni, amely a cinkosság légkörét teremtette meg, s azt a romlott fantáziátlanságot, amely elképzelni sem tudja, hogy létezik romlatlanság, morál és igaz hazafiság anélkül, hogy szövete föl ne feslene, és kilógna az egyéni érdek lólába.

A kisszerű emberekkel fémjelzett kádári konszolidáció népzüllesztő tevékenysége nem járt volna ilyen súlyos és mélyreható következményekkel, ha a – megfélemlített, megtizedelt, kontraszelektált és jámboran haladáshitű – magyar értelmiség kellően helytáll ebben a helyzetben.

És akkor sem, ha a gyűlölettel szidott kapitalista világ nem ugyanebbe a népzüllesztő irányba rohant volna, épp akkoriban fokozva iramát a pusztulás felé tartó széles úton.

De a diabolikus kádári „húzd meg-ereszd meg” politika népsilányító buzgalma, az első lendület kifulladása előtt, nem akármilyen szövetségesre akadt, onnan, ahonnan a mélyebb összefüggéseket még csak nem is ugató Kádár- vagy Biszkuféle potentátok aligha várhatták: a nyugati világból. A hatvanas-hetvenes években elöntött bennünket a beathullámnak nevezett ifjúsági életmód-forradalom, amely Európa- és Amerika-szerte porrá zúzta az előző évtizedekben-évszázadokban már alámosott és megroggyantott tradicionális erkölcsi rendet.

Ez a hullám elöntötte újabb nemzedékeinket, a legérzékenyebb életkorban és a legérzékenyebb pontokon érintve meg őket. Őszinteséget hozott, és spontaneitást? Hozott a leromboltak helyébe azokkal legalább felérő új értékeket?

Hozott őszinteséget is, spontaneitást, hozott szabadságérzéseket. De kizárólag az egyén számára, és kizárólag a testi ember számára. A közösségi lét, különös-

képpen a nemzeti közösségi lét és az időtálló lelki és szellemi értékvilág összességében nem gyarapodott általa, sőt olyan károkat szenvedett el, amelyeket nem tudott kiheverni, s megindult a pusztulás lejtőjén. Amelyen aztán már tömegestül elhull az anyagiság szabadságába mámorosodott egyén is, nem csak a közösség esik szét.

GYÁVA NÉPNEK NINCS HAZÁJA

A nemzeti közösség széthullásának előzményei régebbiek, de a széthullás kezdetének látható, történelmi ideje a magyarság esetében elég pontosan meghatározható: az első világháború vége. A folyamat sokáig csak a kisebbségi magyar közösségekben festett drámaian. 1990 után aztán egyre gyorsul a csonkaország magyarságának eróziója és szétesése is. A pánikhangulat felé tartó létszorongást ez váltja ki bennünk, hiszen a fejsze most már a fa gyökerére vettetik, és a türelmi időn túl, jeges rémülettel kell tapasztalnunk a szervezet válaszreakciójának hiányát vagy elégtelenségét.

A tehetetlenkedést és a gyöngeséget. A bátortalanságot és a sumákságot. Például, amely a körül a kérdés körül terpeszkedik nyomasztóan és szorongást keltően – a szabad szólás világának beköszönte után 20 évvel is –, hogy vajon mi a szándéka Magyarországnak az elcsatolt területekkel? *Mert olyan nincs, hogy semmi.* Ezek a területek ugyanúgy Magyarország elcsatolt, elrabolt területei 90 éve, ahogy például a Kiskunság vagy a Temesköz Magyarország elcsatolt, elrabolt területe volt mintegy 150, illetve az utóbbi majdnem 200 évig.

Nem vagyok a XVI. és a XVII. század kutatója, ezért bizonyossággal nem állítom, hogy abban a korban, ama kor közéletében és „nyilvánosságában" ne lett volna tehetetlenkedés vagy éppen sumákolás a török uralom alatt levő területek felszabadításának tárgyában – sőt biztosan tudom, hogy volt ez is, az is –, mégis az a benyomásom, hogy mindvégig nemcsak nemzeti, hanem a keresztény Európára is kiterjedő nemzetközi egyetértés uralkodott abban a tekintetben, hogy a magyar királyság jelentős részét rabságban tartó török hódoltságot meg kell szüntetni, s a megszállt területeken vissza kell állítani a magyar Szent Korona szuverenitását. Amint végül meg is történt.

Szakemberekre tartozik annak elemzése, hogy ez akkor miért volt lehetséges, s ma miért látszik lehetetlennek. Ma már a keresztény Európa a múlté – s a „Szent Korona szuverenitása" is tartalmatlan szóvirág a csonka haza polgárainak zöme számára –, de másféle nemzetközi egyetértésről sem beszélhetünk, vagy ha igen, az Magyarország kárára valósul meg.

A sumákolást – vagy nevezhetjük óvatoskodásnak is – mindazonáltal ideje abbahagyni, mert nem vezet sehova. A többek közt Bibó István és Németh László által kárhoztatott rossz kompromisszumokhoz hasonló az elcsatolt területek sorsa körüli zavart hallgatás vagy mellébeszélés. A *hazugság egy részének fenntartása* ez a kiegyezés – vagy a *pragmatica sanctio* – óta tartó jellemromboló, önáltató magatartás, amely tévesen kecsegtet tartós előnyökkel, mert eddig még mindig tragé-

diába torkollt. A politikai közéletben is, de az értelmiségi diskurzus világában is el kéne kezdeni végre az őszinte beszédet. Nem elég, ha csak azok engedik meg maguknak a nyíltságot, akik nem képesek sem a probléma kreatív kezelésére (a tótozós-oláhozós gőg ugyanis nem az), s bizony, sajtójukban, honlapjaikon, gyakran még a magyar nyelv viszonylag hibátlan használatára sem.

Az egész téma ma is nagyon fájó minden nemzetét és hazáját valóban szerető magyarnak, mégsem söpörhetjük tovább a szőnyeg alá, mert ezzel a nemzet tömegeinek tudatlanságát állandósítjuk. Az e tudatlansághoz elvezető, a „rendszerváltás" óta sem szűnő értelmiségi sumákolás és mellébeszélés nagyobb mértékben felelős a 2004. december 5-ei népszavazás önmagán túlmutató kudarcáért, mint a nemzetköziség jegyében szocializálódott baloldali kormányemberek hazaárulása. A tömeges tudatlanság eleve lehetetlenné teszi Trianon minden, a demokrácia keretei között elvileg lehetséges korrekcióját.

(A „demokrácia keretei"? Ne legyünk már ennyire restek, ne zökkenjünk bele minduntalan, puszta kényelemből és „jól-felfogott" alkalmazkodásból – „csak békesség legyen!"… brrr! csak „békesség" ne legyen! – az eltaknyosodott nyilvánosság megtócsásodott kerékcsapáiba, hisz miféle demokrácia miféle kereteiről beszélhetünk, s ugyan vajon mivel szolgáltak rá, hogy olyannyira féltsük őket? S mi végre is féltenénk, hisz láthatólag recsegnek-ropognak, s nincs az az ájemef-hitel, médiaámítás és nincs az a közhígvelejűség – húgyagyúság, hogy a markánsabb tónusokat kedvelő mai diskurzust mímeljem –, mely impregnálni tudná őket annyira, hogy megmeneküljenek az összeomlani készülő világrend várható tűzvészeitől.)

URIKÁNY VISSZAFOGLALÁSA

Szépséges vidéken jártam a múlt esztendőben. S néhány kedves ember mosolyán át mélyen belém szivárgott a fönséges fekvésű, de kissé fura, groteszk nevű Urikány község napsugarasan párálló, reggeli ábrázata. S nem is haboztam elképzelni: nem 2008-at, hanem 1908-at írunk éppen, s itt, Hunyad vármegye kárpáti szélein ugyanúgy ezeréves otthonossággal van jelen nyelvünk és nagy történelmi alkotásunk: a világ legszebb és legtartósabb turáni állama, mint ahogy akár szülőföldemen, a Répce folyó Huba vezér járta síkján. S ha már elképzeltem, s szívem megtelt keserédes vágyakozással (rögvest kitartó ostrom alá véve józanságára büszke elmém), akkor bizony senki sem veheti el tőlem immár, hogy amit ily bensőségesen elképzeltem, azt bizony én – meg is valósítottam. Jelentem is most már, a hírügynökségek és a távirati irodák helyett is, a világ közvéleményének és az ENSZ Biztonsági Tanácsának, s bánom is én, ha meghallják Hóra, Kloska és Jászi Oszkár mai elvbarátai, hogy bekebeleztem gyorsan: *visszafoglaltam Urikányt*, okkupáció-annexió: megvolt egy füst alatt, s nincs többé az a móclázadás, hódító hadsereg vagy hódító békekonferencia, amely visszavonulásra késztethetne onnan. Mondhatná most már nekem bárki – tudós, publicista, jóbarát vagy ellenség –, sugallhatná a „józan ész" is, hogy de hiszen ez aztán már tényleg őrület (Mórocz

Zsolt idézi Borghest: „Nem őrült-e az, aki folytonosan Magyarország térképét képzeli maga elé?” – s az nem-e, aki a falklandi sziklákért ujjat húz Angliával?), és mondhatná, hogy idáig azért még Horthyék sem merészkedtek (bár becsületükre legyen mondva, ’44 kora őszén, a román kiugrás után megpróbáltak betörni a vákuumba, „előre az ezeréves határokig!”, de csak Tordáig jutottak)…

Hiába mondaná azonban, mert nem vagyok én már mai gyerek és mai igazságtevő, közel negyven éve birtoklom én már Kalotaszegtől Gyimesközéplokig az egész Észak-Erdélyt, s egy húsz évvel ezelőtti ködös novembervég óta az árvai Alsókubin, sőt Tresztena is fennhatóságom alá tartozik, és ezeréves hazám soksok más szöglete is, a fiumei kormányzói palota lépcsejétől (földim, a vasi Egán Ede fivére volt ott az utolsó kormányzóhelyettes!) a lendvai szőlőhegyig és a lékai fenyvesekig vagy éppen a púchovi (Puhó, v. Trencsén vm.) vasútállomásig, s nem nagyon érdekel, hogy ez utóbbi településen az ezer év során sem igen röppenhetett annyi magyar szó a levegőégbe, amennyi egyetlen forgalmas hajnalon táplálja, mondjuk, a szombathelyi piac hömpölygő zsongását.

Nem beszélek hát aktuálpolitikáról, mert abban én nem vagyok illetékes. De a nemzet élete nem is politika a szó ma használt értelmében. Mert azzal, hogy Urikányt visszafoglaltam, nem vettem el azt egyetlen urikányi vagy petrozsényi, vagy akár bukaresti, vagy kisjenői (Chişinău, Moldávia) romántól vagy bármilyen etnikumú embertől, aki magáénak érzi. Szeresse meg – és „foglalja el” – bárki emberfia a szívem-lelkem térképén elterülő vasi vagy soproni falvakat, nem fogom irigyelni tőle, s nem fogok egy újabb Trianontól tartani emiatt. Ámde azt minden honfitársamnak őszinte jóindulattal és segítőkészséggel tudnám ajánlani, hogy – aki még nem tette meg – foglalja vissza Urikányt és a magyar királyság minél több egykori települését és vidékét. S az elcsatolt területek elsumákolt kérdéskörében ezt a javaslatot tenném a csonkaország minden társadalmi kisugárzású asztalára, így legkivált a családokéra, de nemkülönben a kormányzati oktatás-, kultúr- és más politikákéra, továbbá a néplélekért nagymértékben felelős médiáéra: foglaljuk vissza, ismerjük meg, és tartsuk a magunkénak mindazt, amit igazságtalanul elvettek tőlünk: nem a gyűlölet, hanem a szeretet fog megnövekedni ettől árva szívünkben. S hogy mit hoz a jövő (1541 után 145 évvel?…)? Nagy átalakulások jönnek, nem tudhatjuk. De bármit is, ne érjen bennünket összetörve „a lemondás hideg mocsarában”.

LEHETÜNK-E MÉG HETYKÉK?

Uramisten, lehetünk-e még hetykék, büszke, dacoló, „eb-ura-fakó” magyarok? Vagy már más idők járnak, s nem megyünk semmire huszáros erényeinkkel? „Nem a lemondás érik, / lerogyni nem szabad élve” – írta Nagy Lászlónk, szent (pogányul szent) emberünk; s aztán lerogyott örökre, ötvenkét évesen.

És Dénes, Csengey? Csodáltam, ahogy mindenkivel és minden helyzetben bátor öntudattal, egyenrangúságot sugallva beszélt, és aztán rendszerint kiderült, hogy szinte minden beszélgetésben több ő, mint egyenrangú, nem lehet nem fi-

gyelembe venni a véleményét, az érveit, a felfokozott létezéstől mámoros (s nemcsak a folytonos dohányzástól és a virrasztástól égő), szép tekintetét, egész sugárzó lényét, egyénisége cáfolhatatlan súlyát. Ahogy az *Életünk*ben – '87 júniusában – megszólította a nálánál kétségtelenül „műveltebb" (olvasottabb és nemzetköziesebb tudású, oldottabban és elvontabban fogalmazó) Balassa Pétert, abban bizony-bizony benne volt az otthonosságnak, a „gyökerességnek" az az előnye, amely ellensúlyozni volt képes Balassa műveltségbeli többletét, de persze csak azért, mert ez a többlet a Dénes fölvetette magyarságkérdésekben jórészt használhatatlan volt, nem szolgált munícióként, másféle „paradigmához" tartozott.

Akkor is éreztem, de utólag még inkább úgy látom, hogy Balassa fölényes tudása ellenére Csengeyé volt az erősebb, természetesebb, érvényesebb megszólalás. Napnál világosabb volt, mert szinte kilobbant a lapokról, hogy igazi testvéri érzéssel, a barátság átkaroló mozdulatával fordul a másikhoz, akit őszintén becsül, akire felnéz, és bizony Balassa volt az, aki minden látszat ellenére a lelke mélyén nem volt fogadókész erre a „koalícióra". Nagy jelentősége volt pedig ennek a kicsiny vidéki lapban lezajlott levélváltásnak a „rendszerváltás" küszöbén: a valódi megértés és összeölelkezés kisugárzott volna a változáson munkálkodó magyarországi értelmiség egy-két ezer fős elitcsapataira, s talán sokminden másképp alakul…

Már magát a színvonalas párbeszédet és a megértési szándékot is nagy reményekkel fogadtuk akkor, de a későbbi fejlemények tükrében látható, hogy az elpackázott lehetőségek sorába illik ez is. Csengey Dénes kinyújtott karját a karizmatikus esztéta elfogadta, de azért fenntartotta magának a jogot arra a fajta érzékenykedésre (hogy ti. őt itt netán nem tartja valaki elég gyökeresnek), amelyet azóta kevésbé finom megfogalmazásokban is naponta hallhatunk, és miközben lelkibeteggé tesznek vele, még csak asztalra sem csaphatunk amúgy egészséges populista módra, hogy hagyjatok már ezzel a marhasággal, rasszista ám az öreganyátok térde kalácsa! – merthogy lám, pont ez lenne a nyílt bizonyíték a vádak igaz voltára.

A fentieket – a legbenső fogadókészség hiányát – igazolja szerintem az a korábbiakból nemigen magyarázható, szélsőséges szerep, amelyet Balassa Péter, már vitapartnerének halála után, az ún. Demokratikus Charta, e velejéig őszintétlen szerveződés egyik vezetőjeként vállalt. A korábbi dörmögő hangú és már-már keresztényies hangvételű (a *Pannonhalmi Szemle* egyik szerkesztője volt…) irodalmár holtsápadtan, gyűlölettől remegő hangon kelt ki a Horthy-rendszert restaurálni szándékozó Antall-kormány és a feltámadó fasizmus ellen. Semmivel sem tudom igazolni, de a hatodik érzékem azt sugallja, hogy e méltatlan szerepvállalás lélektani előzményei közt nem utolsósorban ott lehetett a pár évvel korábbi „megaláztatás", Csengey nagy szívének elháríthatatlan kiáradása, amikor is a nyílt színen (még ha csak egy vidéki folyóirat kamaraszínpadán is) kiderült a meztelen igazság, hogy a magyar nép és leghitelesebb vezetői nem gyűlölnek, és ahogy 1956-ban, úgy az újabb küzdelmek során sem akarnak senkit sem kitaszítani és megbélyegezni származási alapon. Ezt elismerni, úgy látszik, nem sikerült, nem sikerülhetett –

jött inkább az önigazoló gyűlölködés, és aztán, ki tudja, miféle önsorsrontó ösvényeken, megérkezett a tömeggyilkos betegség, mely, mint tudjuk ma már, lelki kór, alapjaiban mindenképpen lelki inkább, mintsem testi…

AZ ÖNSORSRONTÁS TÉMÁJÁHOZ

A nagyszívű, hetyke magyarok korai ellobbanásán soha nem lehet napirendre térni. Tudjuk azt jól, közhelyesen, hogy az önsorsrontás metaforájával kifejezett lelki irányultság és gyakorlati életvezetés évtizedek, lassan évszázadok óta fokozódó mértékben tizedeli népünket, s bár sokan sok okosat mondtak és írtak erről, szomorú titkát megfejteni csak kis részben sikerült, a végzetes folyamatot reménykeltőn mérsékelni pedig egyáltalán nem. A mai tudományok által szállított progresszivista, materialista magyarázatokkal nem sokra megyünk, mert ezekben hiába vannak igazságelemek (az elfojtás és a nélkülözés pszichológiai és elemi-materiális motívumai köré csoportosítva), soha nem fognak rámutatni, sőt inkább elleplezni fogják a progresszivista-materialista világ- és életértelmezés súlyos, megkockáztatom: döntő felelősségét az egyén kozmikus, társadalmi és lelki egyensúlyának kibillentésében.

Ami évszázadok alatt „kibillent", helyrebillenteni talán már soha nem lehet. Becsülettel mégsem tehetünk mást, mint hogy megpróbáljuk. Hogy arccal a múlt felé fordulunk a jövő érdekében. Nem volna itt helye és ideje a haladáshívő hipokrízisnek: tudnia kellene ma már mindenkinek, ha őszinte magához, hogy nincs hova előremenni, az Isten mellőzésével kezdődött emberközpontúság (humanizmus) továbbvitele kivezet az emberi világból, a globális pusztulás utáni világba, ahol a természet majd évezredek vagy évmilliók alatt helyreállítja saját egyensúlyát – nélkülünk.

A haladáshitet, gyanítom ma már, képmutató módon csak tömeghasználatra szánják a nyugati világ legnagyobb hatalommal rendelkező körei, csoportjai, egyénei és hálózatai, de ők maguk, a világ igazgatásának és manipulálásának vezérlőpultjainál tisztában vannak képtelenségével. Tudják, hogy a világ jelenlegi önpusztító berendezkedése sem fenn nem tartható, sem pedig tovább nem fejleszthető úgy, hogy mintegy megszüntetve megőrizve önmagát kiutat jelentsen az emberiségnek. Nem is ez a szándékuk: kiutat nem az emberiségnek, hanem a kiválasztott keveseknek: elsősorban önmaguknak akarnak nyújtani. Másoknak a pusztulást vagy a szolgaságot szánják. Nemcsak a lélek, hanem az ész gonoszsága is, ami tetten érhető ebben. A racionális tervezés könyörtelensége. Mi, magyarok is e kettő: a pusztulás és a szolgaság közül választhatunk. Mikor veszik észre szomszédaink, hogy ők is? Hogy tehát sürgősen ki kellene egyeznünk – s ehhez kölcsönösen hagynunk kéne birtokba venni egymásnak Urikányt és Vasszilvágyot –, hogy esélyünk legyen a megmenekülésre.

Az önsorsrontás hagyománya tehát nem magyar fátum, hanem az Istentől elforduló és a szerves, szakrális közösséget (a máskülönben szolgálni vélt „nép"-et) idegenkedve néző és „felvilágosítani" akaró modern értelmiségi magatartás fátuma. A XX. századi magyar humán értelmiségnek külön szerencsétlensége azonban,

hogy a magyar kultúra legzseniálisabb és legszuggesztívebb idoljaivá nagyrészt olyan alkotók váltak – elsősorban Adyra és József Attilára gondolhatunk –, akik másokhoz alig hasonlítható tehetséggel és erővel szólaltatták meg a kor mélységeit, benne az emberlét és a magyar sors különös tragikumát, de tehetségük arra már nem terjedhetett ki, hogy példát is mutassanak nemzetüknek, miként lehet józanul elviselni a mélység szédületét. Hogy miközben az Élet dicsőségét hirdetik, ne a halál kultúráját valósítsák meg életükben – és feltétlen tekintélyükkel és nem szűnő kisugárzásukkal terjesszék halálukban is. Azt hiszem, az élvonalbeli magyar értelmiség (amely még megmaradt belőle magyarnak és értelmiségnek) egyik csoportja sincs készen ma e megközelítés elfogadására, bár ha őszinték magukhoz, mindannyian tudják, micsoda rombolást vitt véghez a magyar egész és féltehetségek soraiban az évtizedek alatt az Ady- és József Attila-féle élet- és halál-modell mágikus és magnetikus hatása.

(A minap értesültem egyik ifjúkori barátom, kazincbarcikai proletárok fia, F. P. évekkel ezelőtti haláláról. Ő, szegény, tehetséges költő és éles elméjű vitatkozó volt, s már nagyon fiatalon fenékig kiitta azt a poharat, amelyet az 1970-es évek közepének kilátástalanságában oly könnyű volt megtölteni Ady és József Attila legdekadensebb sugallataival.)

XX. századi irodalmunk mostanában, ha lassan is, de meginduló átértékelése előbb-utóbb más megvilágításba fog helyezni sok mindent, a nem távoli jövő várható társadalmi megrázkódtatásai pedig oly sokrétű paradigmaváltásokkal járhatnak, amelyek szinte egy csapásra megértetnek majd velünk olyan folyamatokat és összefüggéseket, amelyeket ma nagy erőfeszítések árán sem láthatunk tisztán.

AZ ÉLET DICSŐSÉGE

Érzékeny idegrendszerű gyermekeknek adtunk életet – csoda lett volna, ha nem így esik –, ezzel függhet össze, hogy körülbelül nyolc-kilenc éven keresztül nem volt talán egy nyugodt éjszakánk sem. Ennyi időbe telt, amíg már az éjszakák legtöbbje során mindhárom gyermek egyvégtében alszik reggelig. Most már aludhatunk mi is, aludhatnék én is újra – de most meg már én nem tudok, tán szükségem sincsen reá. Hátsó kis szobánkban – a Magyar Nyugat Könyvkiadó székhelyének neveztem ki – gyakran virrasztok csöndes hajnali órán, ilyenkor megpróbálom csökkenteni valamelyest olvasottságom tátongó hiányait, amelyek az idővel mintha mégsem csökkennének, inkább csak növekednének egyre. Meghitt, boldogságközeli, nyugodalmas virrasztás ez sokszor, de néha befonja a – kiscsaládon belüli és azon túli – enyéim felőli szorongás és aggodalom fojtó pókhálója. Más ez a kín, mint ifjúkorom élettechnikai nehézségei: azokra előbb-utóbb adódtak könnyítések, hogy aztán újabb nehézségek jöjjenek, de mindaz, amit akkor a létezés csapdájaként éltem meg, nem mutathatta magát olyan kietlennek és kiúttalannak, mint néha ez a mai, Istent szólongató hajnalaimon.

Krúdy könyvére került sor nemrég: „Ady Endre éjszakái." Nemcsak ez, hanem az egész múlt század eleji – „legendás" – budapesti kávéházi éjszakai sajtóélet si-

vár világa tárul föl benne. De okosabb, ha nem minősítem, mert netán óhatatlanul is elárulom nosztalgiámat – nem éppen a hajnali kocsmázások iránt, mert azt mindig fárasztónak találtam, amikor éppen úgy fordult, hogy részem volt benne, még kevésbé a bordélyok majd mindig dacosan fölstilizált, már-már nemesnek beállított, a valóságban valószínűleg eléggé gusztustalan tenyészete, metropolitán „költészete" iránt. A lassú, nyugodt, beszélgetős-hallgatós együtt üldögélések, az idő iránti boldog közöny állapota vonz, amelyet persze ugyanúgy befolyondározhattak időről időre a szorongások és az aggodalmak, mint az én csöndes hajnali óráimat Vasszilvágyon, száz évvel később.

Úgyhogy méltóbb és illőbb, meg emberségesebb is, ha megértem és elfogadom, hogy az Élet sűrűje volt, lehetett ez a böfögős organizmus Ady Endre vagy Krúdy Gyula számára, és nem kezdek el fölemelt mutatóujjal tanítóbácsiskodni és ejnye-bejnyézni. Nem is kezdek, mint ahogy a '60-as–'70-es évek beatkorszakának kábulatait is megértem, a „hév lelkünknek nincs hova lenni" egzisztenciális kínszenvedését. Csak egyik esetben sem feledhetem, hogy amíg Ady Endre vagy Jimmy Hendrix élete és műve a tét, addig e zsenik minden pokoljárása ellenére pozitív a közösség mérlege, de ha ama követők millióinak a sorsáról van szó, akik többnyire nem zsenik, csak rajongók és szerencsétlenek, akkor már más a helyzet. Akkor egyén és közösség egyaránt vesztesen kerül ki – ha egyáltalán kikerül – a személyes szabadság megélésének talmi orgiájából. S akkor talán érdemes megfontolni azt is, hogy mit szólt vagy szólt volna mindehhez azoknak a gondolkodó főknek a hosszú sora, akik túl tudtak tekinteni saját korszakuk határain és összefüggésein, s a nemzet vagy az ember antropológiai érdekeit tartották szem előtt. Például, mások mellett, Prohászka Ottokár vagy Veres Péter; II. János Pál, vagy éppenséggel, kimondani is botrány, az a Rákosi Jenő, aki Szilvágytól három kilométerre, Acsádon született 1842-ben, s akinek hajnalonta olvasott, előbányászásra érdemes néhány művét épp most bocsátjuk ki újra, az Élet nagyobb dicsőségére.

Ady hozta szokásba, hogy nagybetűvel írjuk az Életet (meg a Halált is), az Élet királya azonban sokkal inkább az Adytól kigúnyolt és dühödten támadott Rákosi Jenő volt: mindent elért, amit egyéni életében elérhetett, de nem tudok róla, hogy ehhez különösebben meg kellett volna sértenie akár a Hegyi Beszéd, akár az ő korában mértékadónak számító kanti kategorikus imperatívusz szellemét, s hogy – bár nem mondta magát demokratának – élete és műve bármiféle ártó hatást gyakorolt volna azokra, akik kapcsolatba kerültek velük.

REGGELEDVÉN

Világosodván, az udvaron megszólal a madarak kara, „bukóra" megnyitom az ablakot, a beáradó üde levegő és az idilli koncert elszenderít. Ha netán mégsem, akkor fölkelek, a háziállatok is „talpon" vannak már; a csirkék és a kacsák alig várják, hogy kitódulhassanak unalmas vackukról, s örülhessenek a fénynek, a víznek és az éjszaka lepotyogott, hernyószerű szederszemeknek, melyekért a dob-

hártyarezgető kamaszhangon kommunikáló vízimadarak közelharcot vívnak, a kakas az új nap örömére máris kipipálja egyik háremhölgyét, a nyulak nyugtalanul forgolódnak közeledtemre ketrecükben; éjszakai gabonaadagjuk fogytán, jöhet az este lekaszált, mostanra picikét megfonnyadt, s így finomabb lucerna. Vetek valami rágcsálnivalót a macskáknak, és a kutya is megkapja igényelt porcióját – mind a kutyaeledelből, mind a fültővakargatásból, s néhány jó szó is jár neki, ha már olyan értelmesen és ragaszkodással néz rám, s nyújtogatja felém mellső lábát.

Feleségem bensőséges barátja ő; pörzsölő szenvedéllyel becézgették egymást – az eb vastag hangon meg-megszólalt ilyenkor (nem szinte, hanem ténylegesen).

Asszonykám rajongásának melegítő sátrán, mellyel körbevette a kedvenc kutyafajtához tartozó, rég óhajtott állatot, nem hasíthatott rést ennek bűnlajstroma: a csibe- és nyúlállomány megtizedelése, a tyúkudvar drótkerítésének notórius megrongálása, a bokaficamító gödrök kaparása portaszerte; és az ezek miatti háborgásom sem. Mígnem egyszer csak történt valami, amit ő sem tudott egykönnyen tudomásul venni, mert érzelmei megcsúfolásaként, szívbéli vágyai letappancsolásaként élte meg. Reményei friss hajtását tette tönkre nem egy közömbös idegen, hanem az, akit ő oly gyöngéden szeretett; tönkretette – amidőn behatolt a fáskamrába, és ott a tojásokon üldögélő kotlóstyúkot elráncigálván szakrális helyéről, az öreg diófa alá vitte, és lelketlenül elfogyasztotta úgy, hogy csak a szétszórt fehér tollakból lehetett ráismerni a szörnyű tett helyére…

A köznapi falusi katasztrófákat addig inkább hírből ismerő, városról jött asszonyban gyorsan átrendeződött valami ekkor. Hisz addig gyermeki örömmel szemlélte a csodát, nem akarva hinni a szemének, ahogy a kotlós, a természet beléje írt szavára egyszercsak ráült a jórészt nem is maga tojta tojásokra, hogy három hétig a napjait a rajtuk való üldögéléssel, a bennük fejlődésnek indult kiscsibék kikeltésével töltse. Feleségem, teljes joggal, személyes sikereként élte meg e mirákulumot. Valamiféle – tán gazdasszonyi – önérzet gyúlt fényre benne szépen, amiért ő ily alkalmatosan el tudta rendezni a magasztos trónolás körülményeit, melyekkel a tyúkanyó láthatóan elégedett, s kisvártatva csipognak majd körülötte a pelyhes, sárga kiscsibék.

Ebbe a szépen gömbölyödő idillbe hasított bele élesen, ezt az éppen tápászkodó öntudatot vonta kétségbe csúnyán a szeretett lény.

Szempillantás alatt beleremegett a szív, s a fránya eb hirtelen oly gyámoltalan lett, mint a szükségét végző vadállat… Napokig csak tőlem, a vele célszerűbb kapcsolatot tartó gazdától várhatta a létezés „minimálfeltételeit" is ekkor: napi betevő kutyaeledelét ugyanúgy, mint azt az egy-két jó szót és fültővakarást.

A döbbenet eloszlik, a barátság helyreáll, de ami egyszer megtörtént, azt még sokáig őrzik a korlátlan tárhelyű, lélek-mélyi memóriák.

* * *

Dúvadként járunk, vulgáris korok neveltjei, az érzelmek arisztokratikus birodalmában. Nem akarunk tán rosszat, de a merőben ész- és célszerű jóság nem elég annak, aki szeret. Megadhat ezt-azt, barátságot vagy jólétet akár, de furcsamód

pont az élet értelme: öröme, nyugalma vész el benne. Hát vigyázzatok, tyúktolvajok, népboldogítók.

ALKONYODVÁN
(Ésszerűtlen epilógus)

Lelkünkben legördül a hűvös, őszi esők függönye. Ha esernyőt nyitunk, s belépünk a csipkezuhatagba, cipőmarasztaló, törekes sár tapad ránk, mintha téeszcsémajor tágas udvarán gázolnánk át, az istállóba menet novemberi alkonyon, jókor beállítani a fejőgépeket a duzzadt tőgyek alá, szolgálva megkönnyebbülésüket. Csöndes, egyenletes módon hull alá a bánat, lógó, kitelt szivacs a lélek, kifacsarnám, de nehéz marad, húz le a sárga földig.

Időnk kitelik, sorsunk pedig be, egyre elodázhatatlanabbul. Miért vonult el megbántva messze, tán égi kuckójába, remeteségbe burkolózni a tágas, derűs, tiszta lelkiismeret? Mi lesz velünk így, állandó lelkifurdalásban, amiért évszázadok óta s most is, minduntalan bedőlünk Lucifernek, s homlokunkon a logika fényével várjuk a véget…?

Az értelem kalandja előbb-utóbb véget ér. Homok került a gépezetbe, s kiderült gyarlósága. Szétbagózott tüdőlebeny, árnyat vet szívünkre a gőg, s meg-megbotlatja dobbanását.

De a mindenség mélyéről felszüremlő szakadatlan szívdobogás EKG-görbéje makulátlan. S ez, miközben haladékot ad az észnek, a reményt is táplálja, hogy ha már soha nem látott vészek fenyegetnek, míg a fölvilágosodás fényhozó rendszere összeomlik, maradékunkat, közösségünk, a mieink maradékát, megtépázott, megalázott szeretetünk ép magvait talán még befogadhatja az ősi – az időtlen – rend.

S akkor még, valahol, mindent újrakezdhetünk.